

1737.

1. Hoyer, Georg Henricus: De collectione juris Canonici
sive veteris tum recentioris et lectiones suas
procurat.
2. Gebauer, Georgius Christianus, Ord. juris prot. -
canon. : panegyrici (Joannis Christiani Philo) iudic. ^{in aeq.}
3. Gebauer, Georgius Christianus, Ord. juris prot. canon. :
et . . . Philippo Henrico Hummelio lectiones et dispu-
tationem in aeq. . . iuritat.
4. Gebauer, Georgius Christianus, Ord. juris prot. canon. :
et panegyrici, in qua 6 Candidatis . . . summo in
1) Joani Antone Hammero 2) Georgio Henrico Bergero, 3)
Georgio Christiano Waffio, 4) Joani Christiano Philo 5)
Philippo Henrico Hummelio 6) Friderico Christiano
Kuborio (!) . . . summo in utroque iure honore . . .
conferat, iuritat. -

5. Gebauer, Georgius Christianus: De matrimonio cum
avunculi vidua.
6. Haasius, Johannes Martinus: De juramento Gibeonitis
praestito et Formae Cap. 9.
7. Hammerschmied, Francus Ludovicus: De testamenti accedente
secundum legem facta revocatione.
8. Hoffmannus, Samuel Christianus: De definitio juris
scientiarum philosophicarum limitibus.
9. Leub, Dr. Frid: Quo sensu dicitur et non dicitur
jus naturale, exponit.
10. Reinhardt, Tab. Jac.: De juris non scripti extra
territorium efficientia.
11. Reinhardt, Tab. Jac.: De praesentia unius
partis obnoxiam vel perfidiam alterius, in contrac-
tibus nominatis exule.

12. Reissig, Joannes Benjamin : De contracto suffragii
13. Rymarus, Francus Guilielmus : De executione sub-
sidiana
14. Schestias, Christianus Ludovicus : Excursionis
argumenta nonnulla . . . inter tumultuosam li-
berum novellarum quorundam Imp. Louis Reti phi-
losophi.
15. Senckenberg, Henricus Christianus, Prof. jur. ord. & Prae-
ludis, qua disputationes feudales, a . . . quibusdam
. . . communibus . . . suscipiendas, indicat
et textus difficili & fentor. 26 §. his consequentis.
Vn Thesung verer Lebens-Früchten in den Herbstjahrs,
genuinum intellectum restituere aggredetur.
16. Senckenberg, Joh. Christianus : De Lolii Conwallion epus.
que in primis baccae virtus.

17. Thilo, Isaac Christianus: De diversorum officiorum confusione Germaniae parum proficua atque non permittenda.

18^{nt}₂ Treuer, Guilielmus Samuel: De juris prudentia publicae circa titulos officii Imperatoris Augustissimae.

19. Unger, Jo. Christianus: De pacto repetendae omnium venditorum annuorum reddituum

10

12



17. Thilo, James Christianus: De diversorum episcoporum
conferentiarum confusione Germaniarum partem proficuum
adeoque non permittenda.

18^{to} Treuer, Guilielmus Samuel: De juris prudentia publici
circa titulos officii Imperatoris Augustissimae.

19. Unzer, Jo. Christianus: De pacto repetendae sortis
venditorum annuorum reddituum

44
1737, 8
8
Q. F. F. Q. S.
DISSERTATIO PHILOSOPHICA,
DE

DEFINIENDIS
IUSTIS SCIENTIARVM
PHILOSOPHICARVM
LIMITIBVS,

POSTERIOR,

QVAM

IN ACADEMIA GEORGIA-AVGVSTA,

PRÆSIDE

9-551
SAMVEL. CHRISTIANO HOLLMANNO

LOG. ET MET. P. P. O.

Ad diem Jun. A. MDCCXXXVII,

IN AVDITORIO PHILOSOPHICO

DEFENDET

GODOFR. EVERARD. SCHMAVSS,

LIPSIENSIS,

PHILOS. ET THEOL. CVLTOR.

Göttinge

Litteris Joh. Frider. Hageri.





*De definiendis justis Scientiarum philosophicarum li-
mitibus,*

DISSERTATIO POSTERIOR.

§. I.

UT telam, quam superiori dissertatione exorſi qui-
dem ſumus, pertexere vero, ob dicendorum co-
piam, eadem opera haud potuimus, præſenti com-
mentatione jam ulterius proſequamur, & pro viri-
li tandem perficiamus parte, à *phyſica ſcientia,*
quam & *philoſophiam naturalem* alia voce appellant, tractationis
ſtatim noſtræ faciemus initium. Quamnam utroque vero hoc-
ce nomine, cujus una eademque vis eſt, indicatam velimus
philoſophiæ partem, obſcurum nemini, rerum philoſophica-
rum non plane imperito, eſſe poteſt, quum de utriusque vo-
cis iſtius uſu inter omnes ſatis conſect. *Nature* tamen, unde
utraq; illa appellandi ratio petita eſt, nomen, quum diver-
ſiſſimos ſignificatus ſuſtineat, non aequè clarum, perſpectum-
que, omnibus videri eſſe; unde pauca, pro inſtituti noſtri ra-
tione, de eodem hic præmittere neceſſe eſſe exiſtimamus.
Nolim vero lectores noſtri hic à nobis expectent, ut vel du-
dum ab aliis actum hic denuo agamus, vel, quæ longius à
ſcopo, nobis propoſito, abducere nos facile poterant, tracta-
tioni etiam noſtræ in præſenti admisceamus. Ageremus vero
forte urumque, ſiquidem in *diverſiſſimos* illos hujus vocabuli
ſigni-

*De phyſi-
ca, &
quid ſub
natura
nomine
intelligen-
dum ſit.*

significatus jam vellemus inquirere, quos vel antiquitatis usus, vel multorum in loquendo inconstantia, vel ipsa denique superstitio, & ignorantia, hic nobis pepererunt. Neque ad nostri enim instituti scopum, illud omne evolere, jam necesse est, neque, idem, etiam, ab aliis factum dudum esse, ignoramus, quos, cui placet, hic consulere facere licet (a). Nobis ergo hic annotasse suffecerit, naturæ nomine, post alia multa, etiam omnem, quaqua paret, rerum materialium, & corporearum, quæ citra omne artis humanæ opus in mundo existunt, ambitum communiter indicari; hocque sensu etiam vocabulum illud solum accipi, quando hæc, de qua agere jam constituimus, philosophiæ pars *physicæ*, vel *philosophiæ naturalis*, nomen ab eodem accipit. Quum neminem ergo temere lateat, quid rerum illarum materialium, & corporearum, nomine comprehendatur; obscurum etiam esse nemini amplius potest, quid naturæ vocabulum, vulgari, & communissimo, hocce sensu acceptum, proprie denotet, quidve adeo & ad ejusdem, hoc modo sensuque spectatæ, complexum referre fas sit.

§. II.

Quod in superioribus ergo observatum nobis jam est, ubi cum aliis philosophiæ paribus *physicæ* etiam faciem paucis delineavimus (§. ro. *diff. prior.*), rationem scilicet sufficientem omnino adesse, cur materialium, & corporearum, rerum omnium contemplationem ad unam quandam, eandemque, disciplinam referamus, neque, quæ eatenus inter se conveniunt, à se invicem sejungamus; illud cum hoc ipso vocis *naturæ*, modo indicato, usu perquam commode etiam congruit, hæcque adeo nec inepta omnino esse videtur, à qua illi philosophiæ parti, quæ ita circa rerum materialium contemplationem occupatur, nomen etiam suum imponatur. Et à priori ergo quasi, per eandem illam, quam in superioribus jam allegavimus, rationem; & à posteriori quoque, per hunc ipsum, communi consensu jam probatum, *naturæ*, & inde oriundorum

physi-(a) vid. *scriptorum*, huc spectantium, loca excitata in *prolegom. phys.* §. 23.

*physicæ li-
mires sui
vel per
ipsum ejus
nomen
jam præfi-
guntur.*

SCIENTIARVM PHILOSOPHICARVM LIMITIBVS. ¶

physicæ, atque *philosophiæ naturalis*, nominum usum, sensumque, satis jam scientiæ hujus *limites* ita *determinantur*, ut dubium de iisdem nullum superesse amplius possit. Uti *omnia* enim illa, hoc modo, philosophiæ naturalis pars merito sunt, & esse debent, quæ *naturæ*, à qua illa nomen suum habet, voce comprehenduntur; sic & *sola* illa, quæ ad *hanc* quidem, sensu indicato, pertinent, objectum ejusdem recte constituunt: nisi sine ratione omni agere, atque disciplinarum constituendarum fines non tam à rerum ipsarum natura, quam nostro potius arbitrio, repetere unice malimus. Vel *solum* ergo philosophiæ naturalis *nomen* commonefacere officii sui illos omnes jam & poterat, & debebat, qui huic scientiæ, vel disciplinæ, pertractandæ operam navant, idemque eidem nomen imponere non verentur, quid agere ipsos conveniat, quidve expectare à se jubeant, quando *hujus* quidem *nominis* scientiam tradituros se esse profitentur. Uti nostro enim arbitrio relictum amplius non est, quando indicatum modo illum vocis naturæ sensum admittimus, quid referre ad *naturam* ipsam, hoc sensu spectatam, velimus, atque, num hoc, illudve, rerum materialium genus, quatenus nullus arti humanæ locus in eodem est, pro aliqua ejusdem parte habere velimus, an minus; sic nec arbitrio nostro relictum amplius, eodem modo, est, num id, quod naturæ, eodem sensu acceptæ, partem aliquam esse differri non possumus, ad *philosophiam naturalem*, hoc est, ad ejusdem naturæ contemplationem, referre, an minus, velimus. Determinantur enim hic omnia & per vocum significatus, & per rerum, sub iisdem intellectarum, immutabilem jam, in præsentia, statum; neque, illo non repudiato, quod nec fieri sine ratione sufficienti debet, quin admisso potius, usuque ipso comprobato, quicquam hic contra facere amplius licet. *Iidem* ergo *philosophiæ naturalis*, qui ipsius *naturæ*, sunt *limites*; &, quam late hæc patet, tam latus illius quoque debet esse ambitus: nisi nomine potius suo nos fallere, incautisque simul fucum quendam, debet, offundere. Quis in *architecto* enim v. c. ferat, qui, *ædes* quasdam extructurum se esse, in se recipiat, quarum postea loco tamen aliquid, quod vel *recto*, vel *parietibus*,

tibus, vel utroque etiam forsan, careat domino suo velit obrudere? Aut quis *bibliopolam* non reprehenderet, qui *librum*, plagulis quibusdam *truncatum*, pro pleno perfectoque sui nominis opere nobis vellet vendere?

§. III.

Quo non
obstante
multa,
huc perti-
nentia,
nonnulli
negligunt.

Eo ergo magis mirari merito subit, esse vel inter doctissimos, eosque simul *recentissimos*, philosophiæ naturalis scriptores, qui, *alia omnia* se hic sentire, reipsa, suisque in lucem editis scriptis, elegantissimis ceterum, suaque eruditionis laude minimum defraudandis, fatis superque testantur. De illis vero in præsentî sermo mihi potissimum est scriptoribus physicis, qui *integram* hujus disciplinæ *faciem* delineare, seu, uti loqui plerique amant, *systema* ejusdem *integrum* condere, sibi proposuerunt, cui ipsum *physices*, seu *philosophia naturalis*, nomen indunt. Non paucos enim inter hos deprehendas, qui pro *mero arbitrato* suo, atque *citra solidam ullam rationem*, hanc rem fere omnem agunt, ac, prout ipsis modo commodum visum est, multa ex gravissimis, magnique momenti, philosophiæ naturalis capitibus, quæ *nucleum* quasi *præcipuum* totius hujus scientiæ sæpe constituunt, sicco plane pede prætereunt, atque, tanquam vel naturæ isthæc opera non essent, vel ad se etiam illa nihil plane pertinerent, ne mentionem quidem illorum, in toto suo systemate, sæpe injiciunt a). In rebus, contra, longe minoris sæpe momenti, in fingendis, & ornandis, singularibus, à se excogitatis, hypothesibus, in perpoliendis, & ad summum perfectionis gradum perducendis, experimentis nonnullis, mere sæpe curiosis, ad superstitionem fere usque non raro interea laborant, tempusque, operamque suam omnem, raro isdem solícite impendunt. *Scopi* sui, fateor, ob quem philosophiam naturalem vel pertractent, vel pertractare saltem debeant,

a) sic sunt, v. c. qui in systematibus suis physicis ne verbulo quidem vel de *structura*, & *operationibus*, *partium corporis humani*, vel de *aliis animantibus*, illorumque præcipuis generibus, vel de *plantis* etiam *aliisque* ejusmodi corporibus naturalibus, eorundemque *phenomenis*, exponunt.

beant, oblitivi viri illi eruditi, mihi, esse, dudum visi sunt: neque vel in presenti ullam, de eo dubitandi causam habeo. Non hodie enim, aut nudius tertius, demum obrepere vitium illud viris eruditis cœpit, ut rerum, quas pertractandas præ manibus habent, *amenitate* capti, *finis* interea illius omnis obliviscantur, quem in tota tamen tractatione sua semper ante oculos habere merito debebant. Ex his vero talibus quarere mihi jam liceat: annon vel *hominem*, vel *animantia*, in globo nostro terraqueo existentia, reliqua, vel ipsa etiam *vegetabilia corpora*, ad *mundum* huncce *materialem* pertinere censeant? Neque vereor, ne negare velint. Num *natura* ergo partem aliquam, eamque non ultimam, minimamque, eadem omnia eo, quo hoc vocabulum modo explicatum est, sensu, esse largiantur? quarere ex iisdem pergo. Neque, vel hoc dissimulaturos eosdem esse, metuo. *Naturalis*ne ergo philosophia, seu *physica*, porro urgeo, meretur appellari, quæ *partem* naturæ neque ultimam, neque minimam, quin, si dicere fas est, & *præcipuam*, & fere *maximam*, plane præterit, atque à limitibus suis quantum potest, arceat? Hic vero jam quodammodo hærare viros illos eruditos video, huicque conclusioni, concessis licet falvisque præmissis nostris, assensum suum, quem præbere debebant, denegare, id quod tamen non sine ratione omni sibi videntur facere.

§. IV.

Quicquid ergo etiam sit de veritate, & evidentia, nostri, quod hic construximus, ratiocinii, quo, prout veritatis studiosos decet, agamus, docilesque, à quocunque etiam proferrantur, aliorum fundamentis præbeamus aures, contra isthæc illos, qui ita in tractanda naturali scientia versantur, etiam differentes audiamus. Neque enim desistuntur rationibus, quibus causæ suæ iustitiam aliis non raro, speciose satis, persuadent. Ad *scientiam* enim *naturalem*, ut in compendium modo illorum ratiocinia mittamus, isthæc quidem, quæ ab iisdem prætermittuntur, vel propterea referenda esse, plerumque negant, quod *alibi* illa tractari & posse, & debere, existimant. Sic, quum totam de *corporis humani* structura tractationem ana-

Quorum rationes hic paucis expenduntur.

*to*me, totum de *plantis*, seu *vegetabilibus*, caput, *botanice*, omnem de *brutis* animantibus recensum *historia naturalis*, jamdudum occupaverint; illis isthæc etiam, ob argumenti amplitudinem, omnia relinquenda, atque à *physicis* corpore quasi referenda plane esse, putant (a). Per, vero, quod non dissimulo, miror, cur stadium illud, quod semel hoc modo ingressi boni illi viri sunt, non totum absolvant, atque caput de *generalissimis* corporum *affectionibus*, quod facere quoque jam nonnulli ceperunt, ad *metaphysicam*, de *motu* doctrinam ad recentiorum *phoronomiam*, *globi terræque* considerationem ad *geographiam generalem*, *aque* vero, & *æris*, sigillatim ad *hydraulicam*, *hydrostaticam*, & *ærometriam*, ubi & de *meteoris* forsân agi simul poterat, atque totam tandem de *corporibus celestibus* doctrinam ad *astronomiam*, referre, sicque *philosophiæ naturali vacuum*, cum *nomine*, *nidum* relinquere, malint. Quando semel enim, quæ per ipsam rei naturam inter se conjuncta, copulataque, sunt, in partes scindere incipimus, & à se invicem divellere; tum nullam equidem video rationem, cur, quod in uno licet facere, in altero, ejusdem plane & indolis, & nexus, membro facere haud liceat. Non videntur mihi vero, ut ne verum jam dissimilem, satis meminisse viri, qui ita quidem disputant, eruditi, quod una eademque res diversissimos sustinere possit, reque ipsa sæpe sustineat, respectus, pro quorum discrimine nunc huc etiam, illucve, referri commode & possit, & sæpe debeat. *Finis* ergo diversi in rerum omnium argumentis, *scientiarumque* objectis, semper nobis est habenda ratio: nisi vel incerti ubivis harere, vel confusionibus, & *miscelis*, turbare omnia, velimus. Hujus ergo etiam hic, iisdem de causis, non negligendus erat respectus, uti, vel me non monente, quilibet jam facile intelligit.

S. V.

Vel his vero, quæ paucis modo monui, præstructis faciliis

Et ad easdem sigillatim respondetur.

a) cur fidem dicis, indicatis *dissentientiam* & *scriptis*, & *nomibus*, hic non faciam; illius vero rei rationem *ex prior. diss. p. 29. not. a.* perspicere querentibus facile licebit.

cilis jam erit ad ea, quæ ex aliorum antea mente recensui-
 mus, dubia responsio. Est omnino *anatomes*, ut ab hac exor-
 diamur, quando ut separata à philosophia naturali scientia ead-
 em spectatur, *corporis humani* structuram tradere; sed idem,
philosophie naturalis officium simul esse, non statim præterea de-
 finit. Sunt *diversi* utriusque *fines*; unde & *diversissima* utriusque
 evadit *tractandi ratio*. Id agit omnino, uti inter omnes satis
 constat, qui in anatome corporis humani tradenda versatur,
 ut partium singularum nomen, situm, structuram, cum aliis
 nexum, usumque, & si qua ejusmodi alia sunt, exponat; *usus*
 vero *medicos*, & *chirurgicos*, solum præfixos sibi simul habet, qui
 ita in humani corporis machinam inquirit: unde nec ullam ex
 tot corporis humani vel ossibus, vel musculis, vel arteriis, ve-
 nis, nervisque &c. partem prætermittit, cujus nomen, situm,
 cumque aliis nexum, non *sigillatim*, quoque tradat, & inculcet.
Idem equidem *physicus* etiam, ex parte aliqua, agit; sed *alio*
 longe *fine*, & scopo, *alio* etiam, saltem ex parte, *modo*. Et is
 enim in corporis humani structuram sollicitè quidem inquirit:
 quicquid tamen hic agit, id omne eo potissimum tendit, ut
 partim *phenomenorum* circa corpus hocce naturale occurrentium,
rationes ex ipsa ejusdem structura, quantum fieri potest, red-
 dere, inque *suam* ipsius *salutem*, & *conservationem*, promovendam,
 quicquid hic cognoscimus, convertere, partim quoque *sum-*
manam, vereque *inessabilem*, in ejusdem corporis nostri constru-
 ctione adhibitam, & *sapientiam*, & *providentiam*, & *potentiam*, in
 supremi numinis venerationem, & cultum, magis magisque
 perspicere, doceat. Hos, sibi præfixos, fines ergo quoniam
 facile jam assequitur, si vel maxime *singulorum* ossium, muscul-
 lorum, aliarumque ejusmodi partium, singula, ab anatomicis
 ipsis tributa, *nomina* earundemque singularum *situs*, *relationes*
 mutuas, & ejusmodi alia, quo omni tamen ad usus medico-
 chirurgicos opus omnino est, non adeo curate, persequatur;
 aliis etiam, qui ad suos, sibi præstitutos, fines illorum omnium
 cognitione indigent, studiosius investiganda illa merito relin-
 quit, inque illa, finibus suis respondentem, corporis humani co-
 gnitione acquiescit. Eodem vero modo & *physicus* in *stru-*
B
cturam

Eturam plantarum, ob eosdem, maximam partem, fines, inquiri; *singularum* vero plantarum *nomina*, *characteres*, indeque constituendas earundem *classes*, & distinctiones, *usus* denique, & virtutes earundem *medicis*, *botanicis* iterum exquirendas merito cedit. Neque aliter tandem circa tradendam de reliquis, præter hominem, *animantibus* doctrinam occupatur, quam ut præcipuorum, circa eadem occurrentium, phænomenorum rationes ex corporum, ipsis propriorum, structura reddere doceat, atque etiam hic obvia sapientiæ, & potentia, summæ argumenta in apicum quasi, & conspectum omnium, producat. In suas vero *classes* omnia, quæ modo in globo terraqueo existunt, animantium genera ut redigat, singulorumque *species* diversissimas, earundemque *characteres* proprios, iterum laboriose enumeret, atque ad *minimas* quascunque, *structuræ* intuitu, *differentiæ rationes* simul attendat; eo vero ad suum, quem philosophiæ naturalis tractatione intendit, scopum proprie haud indiget, adeoque & aliorum iterum, quibus *historiam* animantium *naturalem* condere inprimis volupe est, curæ id ipsum committit. Viam ergo his quidem omnibus quasi munit physicus, idque, quod ex æquo scire omnes refert, tradit, quo ad suos quisque fines singulares uti deinceps iisdem porro possit; ad *nobiliores* tamen, omniumque *prestantissimos*, qui à reliquis fere omnibus tamen non attendi satis plerumque solent, fines cumprimis omnia refert. Id scilicet ubivis in rerum naturalium peruestigatione inprimis agit, agere saltem debet, ut incomprehensibilem mundi hujus *architectum*, summasque ejus, in natura ipsa manifestatas, *perfectiones*, ex maximis, minimisque, naturæ miraculis intimius noscere, phænomenorumque simul, in natura occurrentium, *rationes* ex corporum ipsorum structura reddere simul, doceat, quippe quod omne *philosophi* inprimis hic officium est: quum alii interea, quibus alii hic constituti fines sunt, ad usum vel *medicos*, vel *chirurgicos*, aut *pharmaceuticos*, vel meras etiam *vitiæ humanæ commoditates*, nūdasque animi *oblectationes*, utrumque non raro oculum hic solum intendant.

§. VI.

Facile ergo jam concessuros nobis esse existimaverim, qui rerum harum tractationem à philosophia naturali removendam esse arbitrantur, atque, non satis justam ejus rei se habuisse causam, jam agituros. Cum illis ergo nobis peroranda paucis adhuc lis erit, qui, quum pleraque, in superioribus commemorata, capita, sive his, hæcenus adductis, sive aliis quibuscunque, de causis, & ipsi in suis philosophiæ naturalis compendiis, vel systematibus, omittant, multa contra peregrina, atque ad rerum naturalium contemplationem plane non pertinentia, huic doctrinæ admiscent, & vel re ipsa invita, eidem infarciunt. Illos scilicet hic intelligo omnes, qui argumenta *mere mathematica*, quibusve cum rerum naturalium cognitione nihil fere commune est, in illarum tamen pomœria intrudunt, rerumque adeo vere physicarum contemplationi substituunt. Non patitur hic locus, ut, quale inter doctrinas *mathematicas*, & *philosophicas*, atque ex his sigillatim *physicas*, discrimen intercedere existimem, pluribus hic commemorem, quum alio idem loco factum jam sit, atque repeti inde hic facile possit (a). *Finis* utriusque diversus omne hic, etiam ubi commune quoddam utriusque objectum est, discrimen parit: adeoque, nisi omnes plane scientiarum limites tollere, atque in unum quoddam chaos commiscere omnia, malimus, etiam hic nobis illud admittendum, ejusdemque adeo & ratio aliqua habenda, in pertractanda philosophia naturali, erit. Neque tamen, hoc non obstante omni, vel inter *recentissimos*, magnique nominis, philosophiæ naturalis scriptores desunt, qui argumentorum, quæ supra indicavimus, physicorum ne mentionem quidem ullam in systematibus suis physicis injicientes, *integra*, contra, de *machinis simplicibus & compositis*, de *potentiis obliquis*, de *desensu gravium super plano inclinato*, de *oscillatione pendulorum*, & *motu in cycloide*, de *projectione gravium*, de *viribus centralibus*, de *collisione*, seu *percussione corporum*, ejusque variis *generibus*, & *affectionibus*, de *celeritate & resistentia fluidorum*, ut &

B 2

retar-

(a) vid. diff. de vera philos. notione posterior, §. 22. sq.

retardatione corporum, in fluidis motorum, aliisque ejusmodi argumentis, capita iisdem inferunt, fusiusque hic de iisdem exponunt (b): quæ tamen omnia, mea, si quid judico, sententia, ad mathematicas potius scientias longe rectius referuntur. Sed neque ipsi illi, qui ita physicum suum systema instruunt, viri eruditi aliter videntur judicare; argumenta scilicet mathematica hæc omnia esse, ipsi non dissimulantes. In eo saltem aliam quandam mente sibi videntur informasse ideam, quod philosophiam naturalem ipsam, quanta, quanta, est, mathe-
zom solum esse, atque ad *mathe-*sin* mixtam* solum pertinere, existimant (c): quod tamen, quo jure, quoque fundamento solido, dici possit, ego quidem, pro ingenii tenuitate, nondum perspicio, rectiora licet momentibus libenter auditurus. Quot enim, quæso, quantave, in natura ipsa non occurrunt, quæ vel propterea ad philosophiæ naturalis ambitum quoque omnino pertinent, & nec mathematicam tamen tractandi rationem capiunt, nec objectum ejus aliquod constituunt. Quis mathematicæ enim, quæso, tractationi locus est, ubi corporum vel animalium, vel vegetabilium etiam, structura, & partium, majorum, minorumve, quibus eadem constant, situs, textura, & usus, eruda potissimum veniunt? Quid circa generationem plantarum, & animalium, quid circa investigandam naturam metallorum, & mineralium, quid tandem circa causas, & origines, plerorumque meteororum, demonstrationis mathematicæ locum invenit? *Moss-
 strandæ*

(b) vid. v. c. celeb. GVIL. JAC. s' GRAVESANDII *physicæ elementa mathematica, experimentis confirmata, seu introductio in philosophiam Newtonianam*, II. tom. in 4. altera vice jam Lugd. Bat. a. 1725. ed. ejusdemque minus, ex majori hocce, sub *philosoph. Newton. institutionum* tit. *ibid.* cod. ann. in 12. ed. opus, & add. cel. PETRI van MVSSCHENBROEK *epitome elementor. physicor-mathematicorum*, Lugd. Batav. 1726. in 8. min. ed. in quorum altera tamen, multo auctiori, edit. a. 1734. in 8. maj. curata, multa ejusmodi capita, mere mathematica, quæ in priori quidem eorundem edit. extabant, quippe quæ ad physicam scientiam minus recte referri, ipse VIR CELEB. agnovit, & professus palam est, jam expuncta sunt.

(c) id quod difertis verbis fatetur modo excitatus cel. s' GRAVESAND. *locis, prior. in prefus. tom. I. p. 2.*

stranda hæc, maximam partem, sunt, & ob oculos ponenda, postrema vero etiam *experimentis illustranda*, & confirmanda; *demonstrationis* vero, vel tractationis, mathematicæ pleraque horum nihil fere admittunt. Et hæc tamen omnia, hisque similia alia, in philosophia naturali tradenda, inque horum structuram, & indolem, pro fine ipsi proposito, inquirendum; atque ex his porro phænomenorum occurrentium rationes reddendas, esse, dubium vix illis esse posse existimaverim, qui ea, quæ de hujus scientiæ & nomine, & indole, antea modo annotavimus, vel leviter saltem perpenderit. Quod si hæc ergo physica argumenta esse agnoscimus, & eadem tamen nec mathematicam tractandi rationem capere, nec cum totius matheseos, suo loco jam indicato, & objecto, & fine, conspirare, deprehendimus; neque physicam etiam ipsam matheseos partem aliquam esse, neque adeo & argumenta mere mathematica, cum priorum, & quasi domesticorum, exclusione, tractari in eadem debere, necessario jam conficitur. Neque melius vero de doctrina physica, qui ita eandem pertractant, mereri mihi videntur, quam de ipsis forsitan scientiis mathematicis esset meriturus, qui vel *astronomiam*, vel *mechanicam*, vel *geometriam* tandem ipsam, ex doctrinarum mathematicarum numero expungere, illarumque loco vel de *sylogismo*, vel de *existentia*, & *perfectiõibus*, *divinis*, vel aliis ejusmodi, ad eandem forum plane non pertinentibus, capitibus in iisdem vellet exponere. Etiam hic ergo totius & philosophiæ naturalis, & matheseos, ante oculos semper habendus finis est, nisi mire hic omnia turbare, & quadratis miscere rotunda, velimus.

§. VII.

Non minus vero finis, quo tendere tota philosophiæ naturalis tractatio debet, oblivisci mihi illi videntur, qui argumenta quidem mere physica, hoc est, ad naturam cognoscendam pertinentia, in genere in eadem tradunt; in iisdem tamen pertractandis ita non raro versantur, ut sua potius, aliarumque, *curiositati* nudæ, eidemque sæpe *vane* admodum, & *inutili*, nu-

Quo &
illi per-
tinent,
qui res
mere cu-
riosas, &
inutiles

hic tra-
ctant.

disque *sensum oblectamentis*, magis, quam solida rerum naturalium cognitioni, videantur litare. Commune hoc fere ple-
rorumque illorum omnium est vitium, qui *omnia*, quæ circa
rem aliquam institui possunt, *experimenta*, sine certo fere *sine*,
& *scopo* omni, corradunt, & cumulant, iisdemque non aliter
sæpe, ac *pueri fabris, pupisque* suis, ludunt. Quot enim, quæso,
ut exemplum saltim aliquod, quo illustrare mentem meam
clarius possim, adducam, non sunt, qui non *necessaria* solum, & ad
intelligendam aëris & gravitatem, & vim elasticam, facientia
(quis sanus enim hoc reprehenderit?); sed *omnia*, quæ insti-
tui modo possunt, quæque *opificum*, & panem artibus, me-
chanicis quærentium, hominum vanitas sæpe solum adinvenit,
antlia pneumatica instituenda, experimenta vel in scriptis suis
physicis, ubi de aëre, ejusque qualitatibus, agunt, solícite
congerunt, vel, quando in tradenda etiam hac scientia versan-
tur, sine omni fere causa, & ratione, instituunt, indeque quid
iisdem sibi velint, cujusve gratia isthac afferantur, ipsi
sæpe ignorant a)? Nolo testes hujus rei scriptores *physicos*
excitare, ne vel injuriosus in quemquam esse videar, vel cum
quoquam super eo, quod ipsi placet, concertare necesse ha-
beam. In eo tamen facile omnes, suo rem quamque merito
æstimantes, adfensuros mihi esse, propemodum confido, non
ad *ludendum*, tempusque tanquam *fabula* quadam *transigendum*, vel
ad *grata* etiam oculis solum *spectacula* præbenda, comparat-
um philosophiæ naturalis studium debere esse. Longe nobis fi-
liores, quod jam antea aliquoties monui, præfixi hic nobis fi-
nes

(a) quoniam exemplo modo, ad declaranda animi sensa, opus erat, hoc, quod
adduxi, facile suffecerit. Habet tamen *quodlibet* *physicus caput*, quod
pro vano, & inutili, æquus rerum arbiter facile reputaverit, etsi & hic
magnis sæpe hac in scientia nominibus longe aliter videatur. Trahit
nim sua quemque voluptas. Sæpe etiam ad *altos vite humanæ usus* caput
aliquod facit, quod male illi tum ad ipsam scientiam physicam pertra-
hunt. Si enim, quos *opificibus*, & *mechanicis*, variis corpora nonnulla
naturalia usus præstant, commemorare omnes in *physicis* vellémus; quis
dicendi esset futurus finis? *Scopi* propositi consideratio his omnibus *mo-
dum, terminumque*, ponit.

nes sunt. Deus ex natura nobis cognoscendus, phaenomenorumque naturalium ex structura corporum est reddenda ratio: ut illa humani ingenii monstra, *atheismum*, & *superstitionem*, vincere feliciter discamus. Hunc finem ante oculos positum habere semper debet, quisquis digne philosophiam naturalem pertractaturus, justosque ipsi limites praefixurus, est. Huc, quicquid omni rerum naturalium ambitu comprehenditur, referendum, eoque spectans omne studiose conquirendum, nihilque plane illorum omittendum, esse, existimo. Quicquid eo vero referri nullo modo potest; illud neque philosophiae naturalis, quae sine nobiliori hocce fine nihil agit, partem esse vel posse, vel debere, quin ad alias potius quascunque artes, vel scientias, ablegandum esse, arbitror: quam scitu jucundum, quamve ad alios fines, vitaeque humanae usus, aptum, accommodatumque, illud etiam fuerit. Cujus ergo gratia hoc, vel illud, in philosophia naturali tradat, quid iidem, quantumve, ad hunc obtinendum finem idem faciat, quem tandem cum aliis, eo pertinentibus, argumentis nexum quodcunque habeat, cogitandum semper physico in argumentorum suorum delectu erit, nisi vel sine fine plane agere, vel praecipuo saltem hujus scientiae usu, velit, excidere. Hoc vero modo, & scopo, si quis in tractanda scientia naturali versatus fuerit; illum nec eorum facile quicquam, quae huc merito pertinent, omitturum, nec peregrini etiam, atque ab hujus doctrinae foro alieni, quid temere admixturum eidem, esse, plane sum persuasus.

§. VIII.

Excipit rerum materialium & corporearum scientiam in integro philosophiae systemate merito rerum immaterialium, & in corporearum, quas dari ratione sola novimus, doctrina, adeoque & de hac jam pauca nobis monenda erunt. Eo vero brevioribus hic nobis esse licebit, quo vel minor hic inter philosophos hodie est dissensio, vel facilius etiam emendari hic commissus error potest. Etenim nemo fere est, qui aliud quicquam ad hanc philosophiae partem, quam *pneumatologiam* communi

*De pneu-
matologia,
ejusque
tractandi
ratione.*

muni nomine appellare moris est, referendum facile ducat, quam quod ad rerum *immaterialium*, & *spiritualium*, classem, consumque, pertineat. Num *omne* vero illorum genus ad *unam* quandam, eandemque, disciplinam referri, an de *singulis* potius totidem *diversas* disciplinas extrui, totamque adeo pnevmatologiam in *psychologiam*, *theologiam naturalem*, & *demonologiam*, dispesci, præster: de eo vero non inter omnes quidem convenire videas a). Neque magni vero momenti dissensum illum esse, neque satis graves, qui *diversas* totidem disciplinas hic fabricantur, cur ita agant, causas habere, facile patet. Non potiores enim, qui id faciunt, rationes habere video, quam habituri forsan illi essent, qui *physicam* scientiam in tot *diversas* disciplinas, quot corporum genera *diversa* in eadem pertractantur, essent *discerpturi*. Et, ut verum fatear, potiores longe forsan, cur hi quidem id facerent, ob argumentorum amplitudinem, quam illi quidem, haberent rationem. Neque majoris vero multo momenti *disquisitio* illa est: num *tota* de rebus *spiritualibus* doctrina ad *metaphysicam* ableganda, ejusdemque quasi portio quædam *facienda* solum, sit, an minus b)?

Quo

a) disceptatum hac de re jam olim inter aristotelicos esse, vel ex loco, statim excitando, videri in compendio potest. *Idem* vero *hodie* agunt, qui iterum, morem aristotelicorum quorundam etiam hic secuti, non doctrinam solum de Deo a doctrina de *anima humana*, quam *psychologiam* appellant, separant, separatasque ex iisdem scientias conficiunt; sed *psychologiam* quoque porro in *empiricam*, & *rationalem*, uti vocant, dirimunt, atque eodem modo *diversas* iterum disciplinas easdem faciunt. Cur illorum tamen traciandi rationem sequentidam esse ducere, nullam hæcenus *causam* prægnantem video. *Glorsiole* enim solius venanda gratia *novarum* scientiarum inventiones *affectare*, atque in partes propterea scindere, que formosius longe, inter se conjuncta, corpus constituunt, parum philosopho dignum mihi semper visum est.

b) quam misere aristotelici circa questionem illam se olim torserint: *nam præmissa peculiaris, & à cæteris scivatis, præsertim metaphysicis, distincta scientia sit?* id vel ex ANDRÆ FROELINGII, *Logices* in Helmi-stadiensi Acad. olim *Professoris*, a. 1665. de hac ipsa questione *ibid.* edita diserte videre inprimis licet. Quum omnes vero, quas illi excitare hic solebam, difficultates ex remoto jam in superioribus præjudicio ortæ factum fuerint; trices etiam illis carere nos jam facile possumus.

Quo enim errore, & præjudicio, hæc ipsa persuasio nitatur, jam in superiori dissertatione indicatum est (§. 16.). Sinistra librorum metaphysicorum Aristotelis interpretatio totum hoc commentum peperit; quod *recentissimis* tamen quibusdam philosophis, qui meditationibus suis *metaphysicis* propterea sua de *spiritu, anima humana, & Deo*, cogitata simul inferunt, mirifice adhuc placere, satis inter omnes constat. Non rectius tamen id fieri existimo, quam si quis vel ontologiam theologiæ naturalis, vel physicam etiam juris naturalis, ut alia taceamus, esse partem vellet. Ob eandem enim illam, ob quam alia philosophiæ partes separatas disciplinas, vel scientias, constituunt, rationem tota quoque de spiritibus quibuscunque doctrina pro tali non minus meretur haberi: neque adeo renacem antiquiorum errorum, & præjudiciorum, philosophum esse, convenit, ut *meram consuetudinem, quam rationem, & rerum ipsarum naturam, sequi malit.* Vel hoc ipso tamen, à scholasticis ad nos derivato, errore unice nititur, quod vel hodiernum, qui *metaphysices* in scholis nostris superioribus constituti doctores sunt, iidem etiam, hoc ipso, *pneumatologie, & theologie naturalis*, dogmata tradere simul teneantur, neque vel propterea, in hunc usque diem, præter metaphysices doctores, nobilissimæ istius, quæ de Deo, anima humana, aliisque substantiis spiritualibus, exponit, scientiæ peculiare quidam, quantum constat, in academiis nostris doctores publici unquam sint constituti. Unde &, vel hujus ipsius consuetudinis jure, omnes *metaphysices* in academiis doctores *pneumatologie, atque theologie naturalis*, cui utrique docendæ præpositi simul sunt, & titulos, & jura, vindicare sibi merito possunt.

§. IX.

A theoreticis, quas supra voravimus (*diss. I. §. 9.*), ad *præ-* *philosophia*
ethicam, politica,
practica,
 quæ optima vel in his quoque tractandi nobis videatur esse *etiamque in*
 ratio, paucis jam indicaturi. Etsi in superioribus vero, ubi *ethicam,*
 de philosophia practica in genere exposuimus, annotatum jam *politica,*
 nobis simul est, quo quidem modo totam philosophiam practi- *& æconom-*
 cam, pro finis, quem actionibus nostris præfigere possumus, *micam,*
 C *distinctio-*
 diver-

ne.

diversitate, commodissime dispesci posse existimemus, quæ eandem dividendi ratio hodie etiam plerisque usu jam recepta est; quoniam antiquior tamen ejusdem in *ethicam*, *politicam*, & *economicam*, divisio, inde ab Aristotelis fere temporibus, communi fere consensu comprobata fuit, hodieque non minus aridire multis adhuc videtur, paucis modo ostendendum nobis hic erit, quare *minus commoda*, adeoque & minus alteri præferenda, eadem nobis esse videatur. Nolim equidem negare, posse omnino hominem in *triplici* hocce diverso *statu* imprimis considerari, ut vel tanquam *homo*, in se, & in *statu* quasi *naturali*, abstrahendo plane ab omni ejusdem *statu* adventitio, vel in *societatibus* quibusdam *minoribus*, quales conjugalis, paterna, & herilis, sunt, vel in *societate* tandem *majori*, quam rempublicam vocamus, constitutus spectetur. Neque enim fundamento hæc distinctio caret; neque, quando ad adequatam totius practicæ philosophiæ divisionem sufficere eandem negamus, illam propterea ipsam statim rejicimus. Salvam ergo hanc distinctionem esse volumus; & suo modo, sensuque, ipsi tuemur. Non omne tamen illud, eo, quo accipi plerumque solet, modo, exhaurit, quod circa actiones hominum, rite instituendas, & ad fines suos dirigendas, observatu dignum est. Etenim homo, in *statu* sive naturali, sive adventitio quocunque, spectatus, *duos* præcipuos potest habere omnium suarum actionum *finis*, qui etiam, si felix, beatusque, quantum per rationem quidem solam licet, fieri cupit, ante oculos ipsi semper habendi sunt. Vel id enim potest agere, ut ratione *status* sui *externi* sibi bene sit, hoc est, ut ne rebus, ad conservationem suam necessariis, careat, ut *secura*, & *tranquilla*, illarum possessione gaudeat, ut pace externa fruatur, & quæ ejusmodi forsitan alia sunt, sine quibus salvo ipsi esse vix licet; vel eo quoque, in omni omnino *statu*, potest simul eniti, ut, quoniam *interna* mentis *requies*, & *tranquillitas*, non semper cum extrinseca status felicitate conjuncta, neque adeo necessarium quoque ejusdem consequens, est, ad hanc ipsam quoque mentis tranquillitatem, quæ vere summa hominis in hac vita est felicitas, quantum per rationis, & naturæ, vires licet, simul adspi-

adspiret. *Huc ergo philosophi, si suum explere officium velit, convertenda quoque in primis cura est; neque adeo solius extrinsecæ felicitatis habenda solum erat ratio. Adeo diversa vero naturæ, magnique simul momenti, atque ex longe aliis repetenda principiis; hæc res est, ut cum extrinsecæ quacunque hominis, sive in naturali, sive in adventitio quocunque, statu spectati, felicitate in unam quandam classem, vel disciplinam, compingi haud possit: id quod longe tamen aliter in omnibus plane illis, quæ ad extrinsecam illam hominis felicitatem, sive in statu naturali, sive in adventitio, solum pertinent, se habere, facile patet. Hujus ergo diversissimi, ad quem actiones hominum dirigendæ sunt, finis potius, quam diversi solum eorundem, extrinsecam suam felicitatem tantum quærentium, statum, habenda erat, in philosophiæ practicæ divisione, ratio: adeoque & illam, supra jam commendatam, totius philosophiæ practicæ in ethicam, jurisprudentiam naturalem, & politicam, divisionem vulgari, & antiquiori, in ethicam, politicam, & æconomicam multum quoque preferendam esse, adhuc existimo a).*

§. X.

Maximopere vero, neque id sine omni ratione, dubito, *ethicæ, qualis hæc die esse capis, veteribus fuit incognita.* zalem philosophiæ practicæ partem, qualis recentiorum cumprimis philosophorum industria sic dicta *ethica*, quam & philosophiam moralem vocant, facta successive est, antiquioribus græcorum philosophis vel satis fuisse cognitam, vel in mentem forsitan unquam venisse. Quid ARISTOTELES enim suis *moralium,*

C 2

vel

- a) miror propterea: inadequatam illam totius philosophiæ practicæ in *ethicam, & politicam*, sub qua & *æconomica* comprehenditur, divisionem magni nominis philosopho recentius adhuc placuisse, qui non solum in den vernünftigen Gedanken von der Menschen Thun und Lassen, und von dem gesellschaftlichen Leben der Menschen, totum philosophiæ suæ practicæ systema eidem superstruit; sed & in *discursu suo præliminari de philosoph. in genere*, logicæ, methodo scientifica pertractata, præmisso §. 63. §7. eandem denuo approbat. Quas, qualesve, vero hæc ipsa divisio in scriptis ejus, modo adductis, germanicis argumentorum diversissimorum, nullo plane modo inter se cohærentium, miscelas pepererit, alio loco jam indicatum est. vid. *diff. de reformat. philos. Viteb. 1730. ed. posterior. §. LX. not. i.* quo loco & alia, huc pertinentia, occurrunt.

vel *ethicorum*, libris sibi voluerit; de eo neque inter antiquiores neque recentiores, aristotelicos satis convenit. Non inquiram hic loci in litteram istam, quam alio loco b. c. D. paucis disceptabo a). Illud tamen filere hic nequeo, enatam mihi ex variis Aristotelis locis probabilem illam esse persuasionem, homini politico, hoc est, ad vitam civilem facto, mores quosdam *præcipuos* commendare solum voluisse Aristotelem, quos ille, si prudenter agere, feliciterque vivere, in eo statu, velit, sequi omnino debeat. Hinc *fixus* ille *virtutum* apud Aristotelem *numerus*, hinc illa, in *mediocritate* posita, virtutis indoles, hinc ista ipsius philosophiæ moralis appellatio, qua *politiceam de moribus* alicubi eandem vocat, hinc illa tandem de *summi boni ethici & politici affinitate* opinio, & quæ ejusmodi *alia plura* sunt b). Non patiuntur vero isthæc omnia, ut persuaderi mihi sinam, vel per somnium de tali philosophiâ morali, qualem nos quidem habemus, in mentem Aristoteli quicquam venisse, talemve adeo in libris suis moralibus tradere illum unquam voluisse. Et si inter reliquos vero græcorum, romanorumque, philosophos non defunt, qui multa omnino illorum, quæ hodie ad philosophiam moralem, seu ethicam, referimus, jam tradiderunt, quo & elegantissima *Socratis*, apud *Xenophontem*, & *Cebetis*, & *Epicleti*, & *Plutarchi*, & *Stoicorum* nonnullorum, & *Ciceronis*, *Senecæ* denique, aliorumque apud græcos, & romanos, philosophorum, dogmata moralia, maximam partem, pertinent c); neminem tamen illorum deprehendimus, qui de redigendis istiusmodi doctrinis moralibus in *systematis*, vel *discipline* cujusdam, formam cogitaverit, talemque adeo, qualem hodie jam habemus, philosophiam moralem condere susceperit. Partes ergo, membraque dispersa, horum ipsorum philosophorum solum erant dogmata, quibus adno-

fra

a) in *philosophia* nempe *moralis prolegomenis*.

b) de quibus omnibus in *prolegom. philos. pract. tom. III. uberior, introd. pluribus* dicitur. vid. interim ipse ARISTOTELES *Nicomachior. lib. I. cap. I. & magnor. moral. lib. I. cap. I. statim ab initio*.

c) uti vel ex celeb. STOLLII *hiflor. der heydn. moral* videre in compendio licet.

fra usque tempora iusti corporis forma, habitusque, defuerunt. Occasionem ergo hanc ipsam illis induendi primam vel suis BACO de VERVLAMIO consiliis, vel suo *medicinae moralis typo* VINCENTIVS PLACCIVS, primi dederunt: quæ tamen omnia, quoniam historiam hujus scientiæ pertexere hic in præsentem nequeo, fusius quoque jam persequi haud licet, alii- que propterea, eidemque commodiori, occasione illa reservanda sunt. (d). Prælibanda vero isthæc vel propterea saltim paucis hic fuerunt, quo ostendere eo evidentius possem, *aliam longe hodie*, quam qualis *olim* quidem erat, in philosophia morali jam invaluisse tractandi rationem: et si, quod aliis disciplinis philosophicis quoque evenisse supra jam annotavimus, etiam hic locum invenit; siquidem pervulgatum illud *ethices* nomen non raro hic retinemus, novoque illi, quod in aristotelicæ scientiæ locum successit, corpori tribuimus, adeoque & aliud plane quid, quam Aristotelicis quidem usu olim veniebat, sub eodem jam cogitamus.

§. XI.

Ut ipsa vero ista, quam hodie jam eidem disciplinæ tri- *Præferri*
buimus, forma etiam retineatur, omnisque simul adeo impen- *tamen*
datur opera, unæ cum aliis disciplinis practicis illa iterum *illa tra-*
commisceatur, aliæque, ab ejusdem scopo aliena, in eandem *standi*
denovo infarciantur, multum ad hujus scientiæ nexum, evi- *ratio*
dentiæ, & usum, interesse omnino existimamus. Non posse *alio omni-*
vero melius, certiusque, hunc scopum obtineri, quam si *bus mere-*
perpetuo in hac pertractanda scientia ante oculos nobis ponamus: nihil hic intrare, aut locum habere, vel posse, vel debere, nisi quod ad *internam* affectuum, propensionum, & morum, nostrorum *emendationem* solum faciat, *animique* adeo nostri *felicitem*, & *tranquillitatem*, promovere valeat. Quum neminem enim facile in dubium vocaturum esse, arbitrer, quin hæc ipsa animi nostri felicitas, & tranquillitas, maximum, quod exoptare quidem queamus, vitæ hujus bonum sit, sine

C 3

quo

d) vid. interim *diff. cit. de reform. philos. prior. §. 27. not. 9.*

quo omnia, quæ nos circumfluunt, bona reliqua ne reputari quidem pro talibus mereantur; neminem etiam facile negaturum esse, crediderim, de tali, tantoque, bono, operæ omnino esse pretium, ut in philosophia ipsâ quoque figillatim exponatur, atque, quo quidem modo obtinere illud queamus, quidve eum in finem agere nos conveniat, dilucide, & in toto suo ambitu, tradatur. Neque hujus tamen rei, argumentorumque, huc spectantium, natura patitur, ut in *aliis* philosophiæ practicæ partibus, *alios* longe actionum nostrarum & *finis*, & *modor*, spectantibus, pro dignitate sua tractari isthæc simul possint. Adeo multa, notatuque digna, & ad finem istum obtinendum necessaria, totoque propterea, quod ajunt, cælo ab aliarum quarumcunque scientiarum objectis diversa, hic se pertractanda nobis offerunt, ut non videam, quid obset, quominus, & ob rei ipsius dignitatem, & argumenti amplitudinem, singulari, & à reliquis scientiis practicis diversa, disciplina hæc omnia complectamur. Hoc ipso vero semel concesso, illud jam proximè, pronoque nexu, porro consequitur: *sola* isthæc, citra illorum cum aliarum disciplinarum objectis confusionem, hic etiam esse tradenda. Quum ipsa enim finis in singulis scientiis practicis diversitas & objecti, & principiorum propriorum, diversitatem pariat (*diff. prior. §. 11.*); & alieno maxime loco, & citra justam ex principiiis suis propriis deductionem, pertractare rem omnino oportet, qui alia, quam quæ ad intrinsecam propensionum, & affectuum, nostrorum emendationem, animique nostri felicitatem, & tranquillitatem, faciunt, in scientiæ hujus systema infarcire conatur. Al- tum ergo hic, de *lege*, de *obligatione*, de *conscientia*, de *officiis* erga nos, & alios, *aliosque*, horum *similibus*, argumentis, debet esse silentium; siquidem, quicquid hic agendum nobis commendatur, illud omne ex foliis *tranquillariorum* nostræ contemplatione fluere, atque ad illam, quocunque modo obtinendam, tendere simul unice, debet. Nisi hoc enim sollicitè observatum fuerit, mira diversissimarum doctrinarum, non felicitius, quam ferrum & arena, inter se coherentium, hic farrago orietur, multaque, contra, ad hujus scientiæ ambitum merito referenda.

da,

da, maxime necessaria, capita hic iterum simul omittentur a).

§. XII.

Quid jurisprudentiæ naturalis nomine significetur, id supra equidem jam paucis indicatum est (§. 11. *diff. prior.*); non sine ratione tamen verendum mihi esse video, ne, quæ ibi in compendio dicta, atque ex multis, inter se connexis, notionibus paucis verbis quasi accumulata, sunt, vel propter hanc ipsam brevitatem suam, quod fieri plerumque solet, obscuriora simul evaserint: unde hic jam ab ovo, quod dicunt, res repetenda erit. Non necesse vero esse judicaverim, ut, quod inter omnes jam satis constat, hic denuo moneam, HYGONEM nempe GROTIVM primam fere huic disciplinæ excolendæ dedisse occasionem: etsi dudum ante ipsum de eo, quid naturaliter *justum, injustumve*, sit, disputatum, & *legis* quoque, *jurisve, naturalis* nomen frequentissime usurpatum, fuerit. immo integri jam de *lege nature, & principiis juris naturalis*, libri sint editi b). Ejus enim exemplo potissimum excitati alii majori deinceps studio argumentis, huc pertinentibus, diligentius excutiendis, & in ordinem redigendis, navare operam cœperunt. Vel ex ipsa

De jurisprudentia naturalis ortu paucis differitur.

RO

- a) non satis distinctam horum vitiorum ideam animo facile concipere, quantumve talis doctrinarum confusio totius systematis integritati, ipsorumque argumentorum soliditati, perspicuitati, & inter se nexui, officiat, perspicere satis, licet, nisi quis confusæ ejusmodi translationis *exemplum* aliquod sibi hic ob oculos ponat, atque ad singulorum argumentorum, cum ad habitum totius disciplinæ relationem, tum nexum inter se mutuum, studiose attendat. Etsi vel maxime vero ex *recentissimis, & celebratissimis*, hujus disciplinæ scriptoribus adducere hic nonnullos poteram, quorum exemplis hic dicta facile confirmarem; ob causas tamen, *superiõri dissertatione* jam indicatas (p. 29.), nominibus ipsorum hic lubens parco. Illos vero, qui *ethicas christianas* scripserunt, hic plane taceo; quum illorum amethodia, & confusio, in omnium oculos per se satis incurrat.
- b) de quibus omnibus conf. partim *scriptor.* qui *hystoriam 7. N.* condiderunt. BVDDEVS, THOMASIVS, LVDOVICI, alii; partim quæ suo tempore b. c. D. in *prolegomen. jurispr. natur.* pluribus dicenda erunt.

ro illa, quam in eruditissimo suo opere secutus Grotius est, tractandi ratione satis jam apparet, propositum ipsi haud fuisse, *adequatam*, omnibusque suis numeris perfectam, *iurisprudentiam naturalem*, qualis apud recentiores plerosque scriptores hæc disciplina jam est, & de qua condenda PVFENDORFIVS potius cogitasse demum primus videtur, suis *de jure belli & pacis* libris complecti. Quin id potius agere modo voluisse videtur, ut, quid juxta rationis sanæ dictamen adversus alios, sive homines singulos, sive integros populos, tempore belli, pacisque, agere justum, vel injustum, sit, paulo evidentius, & qua præcipua sua, quæ hic quidem occurrere solent, capita constaret. Quum virum enim juris peritissimum, prudentissimumque, non lateret, communem nullam, quam homines in actionibus suis erga se mutuis sequantur, quæ omnes ex æquo obligentur, extare normam, præter naturale illud jus, quod *rationis recte dictatum* vocat; hoc quidem luce majori donare, & ante oculos quasi omnibus ponere, quidve secundum illud facere adversus alios liceat, quid minus, explicare, idemque tandem omnium, quantum fieri poterat, & gentium, & temporum, consensu firmare, inprimis sibi proposuerat. Quæ ad hunc ergo *finem* obtinendum necessaria, & cum argumentis, eo pertinentibus, connexa arctius, erant; ea etiam in opere suo pertractavit GROTIUS: reliqua, tanquam ad finem ipsi propositum nihil pertinentia, silentio etiam plane prætermisit a). De bello ergo, & belli gerendi jure, variisque

a) nihil ergo hic de *officiis*, vel erga *nosmet ipsos* observandis, vel *Deo* etiam debitis, quæ posteriora à recentioribus nonnullis, præter rem licet, uti deinceps videbimus, ad jurisprudentiam naturalem referri quoque ceperunt, à Grotio hic traditur. Immo nè de *officiis* quidem, erga alios observandis, *directe* hic exponit Grotius: etsi eadem ex illis, quæ jure naturali licita, vel illicita, esse ostendit, facile eruantur. Non tam *obligationes* enim, & *officia*, proprie talia, quam *jura* potius naturalia, hoc est, quid naturaliter adversus alios facere vel liceat, vel minus, tradere idem solum voluisse videtur: id quod observasse ad veram operis ipsius *indolem*, & quasi *œconomiam*, perspicendam multum omnino facit. Quoniam

que bellorum generibus, de sui, rerumque suarum, defensione, & quot quidem modis res fieri nostræ possint, de variis bellorum gerendorum causis, quidve in bello, & in bello victos, fieri liceat; de his inquam, aliisque ejusmodi capitibus hic solum exponitur, nihil vero de reliquis, quæ hodie quidem referri à plerisque ad hanc scientiam solent, argumentis ibidem occurrit. *Latius* ergo hic se diffundere cœpit PUFENDORFIVS, atque suo *naturæ & gentium jure* id omne jam comprehendit, quo *obligationis* erga nos, aliosve quoscunque homines, aliquod modo continetur caput, sicque demum justum quoddam disciplinæ adæquatæ systema condere cœpit. Quum *Grotius* quoque non satis *distincta* juris, & dictaminis, naturalis constituisset *fundamenta*, quin cum scholasticis potius ad obscuras illas *perseveratis*, ut ipsi quidem appellabant, *moralis* notionem, qua rem saltim ipsam, se recepisset; *Pufendorfius* contra *socialitatem* omnis obligationis fontem, primumque cognoscendi principium, fecit, sicque ad distinctas magis notionem revocare omnia studuit b). Tandem vero, quum ab adversariis ipsius atheismi crimen ipsi objiceretur, ad invidiam, calumniamque, illam depellendam & de nostris erga Deum observandis *officiis*, & de ipsa quoque *divina existentia*, exponere in suo *de officio hominis & civis* libello maluit, quam infruitorum ejusmodi hominum calumniis amplius patere: etsi scientiæ hujus fini utrumque hocce argumentum minus convenire, ipse jam probe satis videtur intellexisse.

§. XIII.

Non licuit nobis brevem horum momentorum recensum hic omittere, ubi de limitibus jurisprudentiæ naturalis rite constitutendis sermo nobis faciendus est, siquidem lucem hæc aliquam

leges, &
inde ori-
undas obli-
gationes,
naturales
dari offen-
ditur.

D

quam

Quoniam id omne vero, quod homini facere adversus alterum vel licet, vel minus, ad statum vel belli, vel pacis, revocari commode potest; jus etiam belli & pacis opus suum propterea inscripisse inprimis videtur.

b) *socialitatis* quoque mentionem quidem variis in locis jam facit GROTIUS, & inprimis *lib. I. cap. I. §. 3.* non obscure simul *principium cognoscendi* juri eandem constituit; longe tamen distinctius hæc à *Pufendorffio* posthac esse proposita, neminem fere latet.

quam subsequenter omnino affundunt. Non tam ad id tamen attendendum hic nobis esse existimaverim, ubi de rite definiendis hujus scientiæ limitibus disputamus, quid vel GROTIUS, vel PUFENDORFIO, vel aliis etiam sequioribus, suam tractandi rationem persuaserit, quam, quid ipsa, potius, rei natura, actionumque nostrarum, ipsiusque philosophiæ practiciæ, indoles hic sibi videantur postulare. Ut ad hoc ergo animum etiam unice jam advertamus, atque ab aliis omnibus tantisper abstrahamus, operam quoque in primis in præsentibus dabimus. Supponendum vero nobis hic ante omnia erit, & Deum omnino existere, & hominum omne, quod in mundo datur, genus ab eodem simul esse conditum. Neque dubium nobis porro, quando de perfectionibus ejus ex rerum naturalium contemplatione convicti prius sumus, esse amplius potest, quin *sapientissime* omnia ab eodem facta sint, adeoque & *finis* sapientissimos idem habuerit, ob quos, uti reliqua omnia, sic nos etiam, condiderit. Non *nostris* ergo mere *juris* sumus; neque adeo, quodcunque, & in quoscunque, modo libet, idem agere statim nobis etiam licet; quin potius, ut *finibus*, quomodocunque à nobis cognitis, *divinis* convenienter agamus a), necesse

b) ne mirum lectoribus nostris videatur, rogo, *juris naturalis* cognitionem nos à *finium divinarum* notitia hic derivare, & totam quasi suspendere. Neque aliud enim, ex quo de *voluntate divina* constare nobis, *ratione sola*, possit, habemus fundamentum; neque, *sine voluntatis* etiam divine cognitione, Deoque adeo ipso, jus aliquod vere, proprieque, tale, prout eadem hujus vocis, ac *legis*, proprie dictæ, vis est, quod homines omnes *obliget*, vel cogitando fingi posse, persuasi omnino sumus. *Solo* etiam *diverso* juris vocabuli *usu*, *sensuque*, à nobis recedunt, qui, jus aliquod *natura*, *sine Deo*, cogitari, & locum habere, posse, contendunt. *Vel* id enim sub hoc vocabulo solum intelligunt, ad quod vel faciendum, vel omittendum, homo ipsius *suae utilitatis*, & *conservationis*, intuitu jam obligatur: hoc est, quod facere ipsum necesse est, si salvus esse velit; vel juris etiam nomen pro *facultate* recte aliquid vel *agendi*, vel *omittendi*, potius, quam qualicunque *actionum* nostrarum *norma*, ad aliquid sive agendum, sive omittendum, nos obligante, accipiunt. Utroque vero modo ab illo juris vocabuli sensu, quem nos hic in primis admittimus, recedunt. Et si verum ergo est, dari omnino actiones quasdam, ad quas vel suspiciendas, vel omittendas, homo jam *in se* obligetur, si *salvus* esse velit,

cesse omnino erit. Neque de eo enim dubium cuiquam esse facile posse existimaverim: num obligati etiam omnino simus, hoc est, num necessitas etiam aliqua nobis incumbat, ut finibus divinis, à nobis cognitis, convenienter agamus, an vero minus? Hoc vero præstructo omni, *quisquis* tandem finis ille etiam sit, ob quem conditi à Deo sumus, quippe de quo hic disputandi nec locus, nec causa ulla, est; id certe extra controversiam omnem jam videtur esse positum, velle Deum, ut ob *illum ipsum*, ob quem conditi ab eodem sumus, finem in mundo etiam, quamdiu id per corporis constitutionem licet, perduremus, hoc est, ut verbo dicam, *conservemur*. *Conservationem* ergo *hominum* Deus intendit, *hujusque* adeo intuitu vel *facere*, vel *omittere*, aliquid adversus nos, aliosque in mundo existentes homines, *vi divine voluntatis* jam oportet: id quod *officiorum*, *erga nos*, *aliorsve*, observandum, nomine compellare jam possumus. *Quid* illud vero *ipsum* sit, quod nostræ conservationis intuitu ita facere nos, vel ommittere, adversus nos, aliosve, oporteat; illud vero non melius, quam ex ipsius *nature humane* consideratione, *actionumque* nostrarum cum ipsius ejusdem conservatione vel *convenientia*, vel *pugna*, discere nos posse, extra dubitationem omnem, puto, esse positum b). Ipsa ergo hominum *natura*, *statusque* ejusdem *presentis*, proximum jam evadunt *cognoscendi principium*, ex quibus facili porro negotio discimus, quid conservationis nostræ intuitu Deus vel fieri à nobis velit, vel omitti. Quum id ergo, quod ita *viribus* mere *naturalibus*, ex *ipsa* rerum *natura*, cognoscimus,

D 2

natu-

velit, adeoque & ad illas divine voluntatis cognitione opus non sit; neque *diutius* tamen eodem hominem obligabunt, quam *renunciare* ipse commodis suis *nolet*, neque *juris* etiam proprie dicti, hoc est, *legis*, veritatis, vim, atque potestatem, *sine* accedente *superioris voluntate*, ejusque cognitione, eodem unquam accipiunt. Qui pro nuda vero *facultate* licite aliquid agendi, vel omittendi, vocabulum juris hic accipiunt; illi non videntur perpendere, quod jus, *hoc sensu* acceptum, ex jure, pro *lege* sumto, unice *fluat*, atque sine hoc *ne intelligi* quidem queat: de quo omni deinceps adhuc nonnulla monebimus.

b) atque hinc intelligi jam, sine magno negotio, poterit, quam verum, si recte explicetur, omnino sit, quod *mensura juris* sit *utilitas*: de quo alio vero tempore pluribus.

naturale merito vocetur; & jura, hoc est, *leges* proprie tales, & oriunda inde *officia*, atque, ex his porro *fluentia*, alio sensu, *jura*, quaedam *naturalia* omnino dari, satis ex dictis evidens jam esse existimaverim.

Es de ju-
ris natu-
ralis no-
mine non-
nulla mo-
nentur.

§. XIV.

Quum philosophia ergo practica officium praecipue sit, ut, quid agendum nobis, hominibus, ad felicitatem nostram promovendam incumbat, distincte praecipiat, uti suo loco supra jam annotatum est (*diff. I. §. 11.*); opera certe pretium omnino esse existimaverim, ut de his ipsis hominum, erga se, aliosque, observandis, officiis, atque inde fluentibus juribus, naturalibus singulari quadam disciplina, vel scientia, exponatur, quocunque etiam nomine, vel titulo, eadem veniat. Nullam vero hactenus video rationem, quare non huic ipsi doctrinae idem illud, usu jam receptum, *juris*, vel *juris* potius *prudentiae*, *naturalis* nomen debeamus tribuere, eandemque, propter ejus ad integrarum gentium actiones applicationem, *jus* etiam *gentium* simul cum PUFENDORFIO, aliisque, appellare. *Ambiguitate* tamen maxima *juris naturalis* nomen laborare, jam antea annotatum est, quae multis etiam, magnisque, dissensionibus occasionem jam saepius dedit; unde & paucis illa nobis hic evolventa adhuc, atque tollenda simul, erit. Etenim per hoc ipsum vocabulum, quod inter omnes facile constat, usu communi nunc ipsa illa, de qua in praesenti loquimur, *disciplina*, nunc *eiusdem* vero *objectum* solum, sigillatim indicatur: etsi hodie jam, quando *priori* modo accipitur, *jurisprudentiae* potius *naturalis*, quam alterum illud, in vulgus adhuc receptum, *juris naturalis*, vel *juris naturae*, adhiberi plerisque nomen solet. Quando ipsum vero *jurisprudentiae naturalis objectum* potius, quam disciplinam ipsam, qua illud pertractatur, sub hoc vocabulo intelligimus; tunc, pro diverso illo *juris* significato, alia etiam, aliaque, sub hoc vocabulo nobis cogitanda veniunt. Etenim inter omnes satis constat, quod *juris* nomine nunc *lex*, proprie dicta, vel *legum* potius *complexus*, nunc ex legibus, & obligationibus, oriunda qualiscunque *facultas moralis*, licite aliquid agendi, vel omittendi, indicari inprimis solet. Etsi haec duo

duo vero, toto, quod ajunt, cœlo inter se differunt; *utroque* tamen ille significatus sub *juris naturalis*, posteriori modo spectati, nomine simul comprehenditur. Et leges enim, proprietales, divinas, atque naturales, quas ex indicatis supra fundamentis deducimus, & jura, pro facultate agendi accepto vocabulo, naturalia, sub eodem simul complectimur; idquod à nonnullis jurisprudentiæ naturalis scriptoribus non satis distincte attenditur a). Quum adeo arctus tamen *officiorum*, seu obligationum, quæ ex lege oriuntur, & inde porro oriundorum *jurium*, pro facultate morali accepta voce, *nexus* sit, ut alterum sine altero cogitari vix possit, immo ex *iisdem* illis legibus, quibus *alteri obligatio* aliqua, aliquid vel agendi, vel omittendi, imponitur, *alteri* semper simul *jus* aliquod, rei ejusdem vel observationem, vel omissionem, ab eodem illo postulandi simul enascitur, idquod & in *una eodemque* *subiecto*, pro diversa ejusdem considerandi ratione, habere locum non minus potest

D 3

a) scilicet *tria* imprimis sunt, quæ in omni tradenda jurisprudentia naturali observanda potissimum esse videntur, indeque & solite semper distinguenda à se invicem erant. *Initio* enim ex solidis fundamentis ostendendum semper, circa singula capita, est, quidnam illud sit, ad quod vel agendum, vel omittendum, ipsa lege naturali proprie, stricteque, *obligemur*, nosque adeo facere, vel omittere, *oporteat*. Quando illud vero jam cognoscimus; tunc facile, vi oppositorum, simul patefecit, quid, *salvis* *iisdem* legibus naturalibus, facere, vel omittere, nobis *liceat*: id quod *alterum* tum, ad quod attendendum nobis ubique venit, caput est. Ipse vero illa, ex lege quæcunque naturali oriunda, *obligationes*, strictæ, proprieque, tales, *facultatem* nobis porro pariunt, illarum ipsarum causa aliquid vel adversus nos, aliosve, faciendi, vel ab aliis etiam recte postulandi: quæ *jura naturalia*, pro facultate, seu qualitate, morali accepto vocabulo, communiter vocamus, quæve *tertium* jurisprudentiæ naturalis *caput* constituent. Hæc *tria* ergo circa *singula* quoque ejusdem argumenta solite discernenda, & seorsum explicanda, sunt, si sua illis constare & certitudo, & evidentia, debet. Quum de singulis vero istis intelligi quæstio & possit, & soleat, quando: *num hoc, vel illud, juris naturalis sit?* disquiritur; nemo jam magnopere mirabitur, quod tot circa has ejusmodi quæstiones controversiæ, & dissensiones, plerumque vigeant, quæ, quoniam ex diversa vocis acceptione potissimum oriuntur, in *logomachias* quoque *metas* abeunt.

potest b); utroque hoc sensu acceptum *ius nature*, jurisprudentiæ naturalis *objectum* recte quidem constituitur, & sub uno eodemque vocabulo simul comprehenditur; sollicitè tamen alterum ab altero, in ipsa scientiæ hujus pertractatione, semper est distinguendum.

§. XV.

variorumque, circa eius translationem, navi indicantur.

Num talem jam, jurisprudentiam naturalem, disciplinam, qui superioribus temporibus eandem tradiderunt, esse voluerint? de eo vero non multum cum quoquam litigabimus. Illud saltem ex hactenus dictis satis jam constare existimaverim, gravissimas omnino adesse rationes, cur hos ipsos, quos modo indicavimus, scientiæ huic præfigamus limites. Dicit enim vix potest, quantum & digna, solidaque, hujus ipsius quoque disciplinæ pertractatio ab argumentorum & iusto delectu, & cum inter se, tum cum suis quoque fundamentis, atque principiis, nexu, pendeat. Quodsi disciplina ergo *juris communis*, utroque, antea indicato, sensu accepto hoc vocabulo, esse jurisprudentiæ naturalis debet, quæque adeo id tradat, quod & *singulis hominibus*, & *integræ gentibus*, adversus se, aliosque, facere *ius*, & *fas*, sit; satis hoc ipso limites ejusdem jam definiti sunt, atque non facile latere amplius quinquam potest, quid *hujus* obtinendi *finis* intuitu referre ad eandem par sit, quid minus. Omnis enim, quæ in ejusdem pertractatione admissa hactenus à nonnullis est, argumentorum confusio ex eo unice videtur esse exorta fonte, quod non satis distinctum de totius hujus disciplinæ fine, & scopo, sibi formarunt conceptum. Si *legis* enim naturalis, hoc est, *officiorum* erga nos, aliosque, observandorum, indeque fluentium *jurium* in nos, aliosve, scientiæ esse hæc ipsa disciplina debet; non video, quo fundamento sic dicta *officia humanitatis* referri commode ad eandem possint, quæ PUFENDORFIUS tamen ipse eo adhuc retulit a). Obligatio enim illa, quæ tribui iisdem plerumque solet, imperfecta talis

b) sic v. c. *obligatio* nos conservandi, *ius*, vitam, vel cum ipsa *aggressoris intermissione*, vel *innocentis* etiam casuseunque, si fieri aliter nequeat, *laxitate*, tuendi parit, quod citra obligationem illam nobis haud competet.

a) scilicet 7. N. §. G. lib. III. cap. III.

talís proprie non est; obligatio enim veri nominis esse desinit. Multo vero minus adhuc intelligo, quo jure tota de *passionibus animi*, de *varis hominum moribus*, & *bonis*, omnisque, præter *justi*, sic dicti etiam *honesti*, & *decori*, doctrina, quod CHRISTIANO quidem THOMASIO placuit b), infarciri in hanc scientiam possit: nisi eandem forsân cum *philosophia morali*, de qua jam supra diximus, & *politica scientia*, de qua postea pauca adhuc monebimus, in unum potius chaos commiscere, quam singulas istas, ratione & objecti, & finis, à se multum diversas, distinguere etiam à se invicem, malimus c). Ita nullis vero plane scientiis, vel disciplinis, opus est, atque frustra in iisdem constituendis laboramus. Recte vero THOMASIVS ipse de distinguendis *justi*, *honesti*, & *decori*, principiis sollicitus est, quæ distinctio etiam, rite explicata, totum philosophiæ practicæ in *ethicam*, seu *philosophiam moralem*, *jurisprudentiam naturalem*, & *politicam*, dividendæ fundamentum in se continet. Quid illa vero ita distinxisse juvat, nisi singula quoque, ob insignem & argumentorum, & cognoscendi principiorum, & finis tandem ipsius, diversitatem, seorsum simul pertractare, suoque singulâ systemate, cum argumentis affinis, complecti separatim, velimus? Neque satis distinctum de hac ipsâ scientia formasse sibi conceptum videntur, qui, quum nescirent, quo quidem, salva aristotelicorum, supra jam aliquoties dicta, philosophiæ practicæ in *ethicam*, *politicam*, & *economicam*, divisione, referre jurisprudentiam naturalem deberent, disciplinæ hujus objectum inter has ipsas aristotelicorum scientias *dispertiri*, atque aliquam ejusdem partem ad *ethicam*, aliam vero ad *politicam*, suam referre, cumque aliis, quæ tradi inibi alias solent, doctrinis miscere misere, cœperunt d). Ut illos, qui, nescio quod,

prin-

b) in *fundament. 7. N. & G. lib. I. cap. II. III. V. & VI.*

c) placet tamen prius THOMASIO quando *l. c. cap. V. §. 58. jus natura, late dictum, totam philosophiam moralem, ethicam scil. & politicam, comprehendere, disertis verbis scribit.*

d) fecit id v. c. AD. RECHENBERGIVS in *lineamentis suis philosophiæ civilis, Lips.* aliquoties in 12. edit. *Idem vero & recentissimi quidam scripto-*

principium ethices jus naturæ faciunt e), aliosque ejusmodi, hic jam prætereamus. Tot enim, tantaque, in hujus, & philosophiæ moralis, pertractatione confusiones à plerisque fere omnibus hic factæ sunt, ut plures jam commemorare pœniteat, hæcque, ex scriptoribus, satis notis, & quos aliorum sæpe plausibus exceptos esse, & in præsentī ex parte adhuc excipi, constat, petita, scopo nostro jam possint sufficere.

§. XVI.

num offi-
cia erga
Deum ad
jurisprud.
natural.
quoque re-
vocande
sint, di-
sputatur.

Difficilius, forsan, de illorum tractandi ratione, videri poterat, fore judicium, qui in eo quidem nobiscum consentiunt, id *unum*, & *solum*, referendum ad jurisprudentiam naturalem esse, quicquid *juris*, strictè dicti, est, atque vel obligationes, seu officia, vel fluentia ex iisdem jura naturalia, proprie parit; id *omne* tamen etiam accenseri eidem debere simul contendunt, quicquid ad alterutrum illorum ulla modo ratione spectareprehenditur. Quum ex iisdem ergo fere fontibus, ex quibus officia, juraque, naturalia, adversus nos, aliosque, observanda, deducimus, non minus cognoscamus, dari quoque nonnulla, quæ, ex supremi numinis voluntate, adversus ipsum illud nobis præstanda incumbant, quæque officia erga Deum vocari propterea, communi nomine, solent; hæc ipsa quoque, adversus Deum observanda, officia *jurisprudentiæ naturalis*, objectum non minus, quam reliqua, erga nos, & alios, officia, esse debere, iidem jam contendunt. De horum ergo sententia ut paucis adhuc in præsentī dispiciamus, id quidem ante omnia præstruimus, non de *eo* jam sermonem nobis esse; *num* ejusmodi adversus Deum observanda officia vere etiam *dentur*? quippe quod ambabus, quod ajunt, manibus lubentes largimur. Neque de *eo* etiam hic in præsentī disputatur; num & illorum necessitas, atque obligandi *fundamentum*, solius *rationis* ductu jam possit cognosci? nam nec illud hic in dubium ullo modo

res agunt, qui ex eodem, ni fallor, fundamento & *ius* aliquod *naturæ ethice*, atque *politicæ*, sibi effingunt, & in *philosophiâ* sua *moralis* de variis *jurisprudentiæ naturalis* capitibus iterum exponunt, sicque pariter hic omnia inter se turbant, & miscent. *vid. in exemplis*

c) vid. cl. *ÆPINVS* in *introd. in philos. part. V. prolegom. cap. II. p. 16. sq.*

modo revocamus. Quin *illud* potius in controversiam in præfenti solum venit: num *eadem ipsa*, ad quæ naturaliter obligatos nos omnino sentimus, erga Deum officia cum *reliquis*, erga nos, *aliosque*, præstandis officiis ad *unam, eandemque*, disciplinam, ipsam nempe hancce jurisprudentiam naturalem, referri simul debeant? Ita vero jam formato controversiæ statu, quis non videt, quam plane non ad *rem ipsam* tota hæc pertineat disputatio? De *loco* enim, & *sede*, solum quæritur, qua collocari commode doctrina possit, de cuius & necessitate, & fundamento solido, nisi qui Deum ipsum negaverit, dubitare nemo potest. Quum neque lege vero quadam fixi adhuc, uti aliquoties jam monuimus, scientiarum philosophicarum limites fiat, neque manifestum etiam plane emergat absurdum, si hæc ipsa officiorum doctrina ad eandem, cum reliquis duobus officiorum naturalium generibus, scientiam referatur; cur de officiis, Deo debitis, in ipsa quoque jurisprudentia naturali non liceret exponere, rationem hæctenus nullam video. Non pro nuda enim juris, quod circa *homines solos* versaretur, quin pro *tota* potius officiorum *quorumcumque*, quæ ratio ipsa modo dicitur, doctrina, accipiendum tum nomen illud foret, quod, in se quidem, fieri, quum verba valeant sicut nummi, non repugnat. Duo tamen hic annotanda nobis adhuc veniunt. *Primo* quidem, ut ne quis, cui hæc forsitan tractandi ratio arriserit, sibi simul persuadeat, posse *commune* aliquod inveniri *cognoscendi principium*, ex quo, eadem ratione, officia ergo Deum, ac erga nos, aliosque, derivari proxime possint. Lapidem enim, qui hoc tenet, lavaverit, atque ex filice facilius ignem, & aquam, simul elicuerit, quam hoc quidem perfecerit. Etenim nimium inter utrumque illud officiorum genus interest discriminis, quam ut ex communi derivari fonte possit; quum alterum illorum solis *actibus externis*, alterum vero non nisi *interna* mentis *emendatione*, comprehendatur a). Et communis tamen, immo fe-

E re

a) non moramur hic illos, qui juris naturalis, quatenus circa nos, aliosque, versatur, objectum non *actus* nostros *externos* solum, sed *internam* etiam animi nostri *emendationem*, esse contendunt: quibus *illustr.* etiam LEIBNITIVM

re præcipuus, illorum omnium hic est error, qui de primo cognoscendi juris naturalis principio disputant, sine quo tota ista controversia componi facile potest b). *Alterum* vero, quod hic monendum adhuc esse duco, ex hoc ipso jam proxime consequitur. Quum *tantum* enim inter officia, erga nos, aliosve, atque Deum ipsum, præstanda, intercedat *discriminis*, uti modo indicavimus; *affinitas* certe illa objectorum, & finium, quam solam constituendarum scientiarum philosophicarum fundamentum unicum esse, aliquoties supra jam ostendimus, hic plane *desicit*. Quæ ergo ratio movere nos poterat, de officiis, Deo

TIVM in peculiari ad *Abbat. Molanum*, à cl. *Kortholdio* nuper edita, *epistola* accessisse, maximopere miror. Neque *juris* enim *naturalis* notionem satis determinare, neque ad ejusdem etiam *concludendi fundamentum* rite, mihi videntur, attendere, qui ita quidem statuunt, adeoque & sine ratione sufficiente, quod probare distincte nequit, sumere: de quo alio vero loco pluribus.

b) magnos, celeberrimique hac in scientia nominis, viros, interque eos, post *BYDDEVUM*, etiam *GRIBNERVM*, aliosque, negare plane videas, & *primum* aliquod juris naturalis cognoscendi principium *dari*, & *opus* quoque eodem hic *esse*. Idem vero hoc mihi esse videtur, ac, leges naturales, vere propriæque tales, vel dari, vel cognosci à nobis posse, simul negare. Quum leges enim naturales neque cordibus hominum inscriptæ sint, neque verbis conceptis in tabulis quasi delineatæ ullibi extent; *nulla* illarum jam dantur aliæ, quam quas ex finium divinorum, humanæque simul naturæ, contemplatione *ratiocinando* eruimus. *Ratiocinari* vero quid aliud est, quam *conclusiones* ex positis antecedentibus quibusdam *fundamentis* elicere? Fundamenta ergo quædam adesse quoque debent, ex quibus leges, quæ nos aliosve obligant, naturales possint derivari. Quum *communis* vero officiorum, erga nos, aliosque, observandorum, *natura* sit, & *indoles*; *commune* quoque aliquod, saltem illorum intuitu, adesse debet *fundamentum*, ex quo *ratiocinando* eadem possint derivari: idquod nos quidem *primum* juris naturalis *principium* vocamus. Vel eo ergo solo viri illi eruditi ad aliter judicandum videntur esse inducti, quod tale quoddam, cum plerisque reliquis, animo forsitan volutarunt juris naturæ, *principium*, ex quo, eadem opera, post officia erga nos, aliosque, Deo etiam debitas à nobis actiones derivare liceret. Quum ejusmodi vero principium inveniri haud posse, ipsi forsitan perspicerent; & , primum aliquod juris naturalis principium dari, in genere negare, & , uti admissio uno absurdo plura semper sequi alia solent, ne opus quidem eodem esse, contendere simul ceperunt.

Deo debitis, quæ internam mentis emendationem postulant, & non nisi ex *ultimo* creationis nostræ *sine* demonstrari possunt, eo loco exponere, ubi nec de eadem ipsa intrinseca mentis emendatione sermo est, nec, quæcunque ibidem traduntur, ex alio, quam *intermedio*, creationis nostræ *sine*, nostra nempe, quam Deus O. M. intendit, *conservatione*, derivari facile possunt? Non cohærent ergo hæc inter se, neque adeo ejusdem etiam disciplinæ ambitu concludi, si quid judico, debent. Ad *philosophiam* ergo *moralem*, ubi de interna mentis, propensionumque nostrarum, emendatione agitur, *rectius* isthæc referri, atque, ne cum reliquis ejusdem capitibus temere commisceantur, singulari etiam loco, & seorsum, pertractari in eadem, possunt: id quod, quo quidem modo fieri commode posse existimem, ipsa re b. c. D. suo tempore pluribus demonstraturus sum.

§. XVII.

Supereff ex disciplinis practicis, adeoque & totius *philosophiæ* ambitu, quam *politicam* olim, hodieque, plerique fere omnes philosophorum appellitare consueverunt; etsi *alio* multum, *aliisque*, ejusdem vocabuli *sensu* fieri idem solet. Quam *ARISTOTELES* enim, ejusque *assæctæ*, quibus antiquiores hujus appellationis autores haud novimus, sub hoc vocabulo complexi olim sunt, scientiam; illam pleraque *juris*, & *prudentiæ*, circa *societates* hominum, inprimis *majorem*, seu *civilem*, quam & *republicam* vocant, capita tradidisse, inter omnes satis constat: etsi nonnulli etiam de *juribus*, & *obligationibus*, *minorum*, quas vocant, *societatum*, quasve alii singulari *æconomice* disciplina complectebantur, agere simul in eadem solebant. Illis vero ipsis multa præterea, a recentioribus cumprimis *aristotelicis*, simul admiscebantur, quæ referri tamen ad *philosophiam* ipsam nullo plane jure possunt. Hujuscemodi inprimis sunt, quæ à multis politicorum scriptoribus de *imperio* nostro *romano-germanico*, ejusque *statu*, *juribus*, & *privilegiis*, in libellis suis politicis fusius traduntur; immo ex ipso sæpe *jure canonico*, & *civili romano*, in perquam multis capitibus, ad loculos suos pertrahuntur. Disciplicere tamen hæc tractandi ratio jam plerisque cœpit, ex quo *jurisprudentia* naturalis singularis disciplinæ

formam magis, magisque, induit. Ablegari enim ab eo tempore ad eandem id omne jam cœpit, quicquid in societatibus, five majoribus, five minoribus, iustum, rectumque, secundum rationis sanæ ductum, esse intelligitur; reliqua vero ad suas singula sedes proprias, *jus v. c. publicum, & civile romanum, &c.* revocata iterum à rerum intelligentibus successive fuerunt. Plurimis itaque alienis, quibus superbiebat hæctenus græculus hicce æfopicus, doctrina scilicet aristotelicorum politica, sic jam sublatis, suisque vindicatis sedibus, nihil fere eidem jam relinquerebatur aliud, quam, quod ex *prudentiæ* capite homines in *singulis* suis, qui inter illos modo dantur, vel dari etiam possunt, *statibus* agere convenit, sicque in meram *regularum prudentiæ* doctrinam tota, quanta, *servato* nihilominus *priori nomine*, successive est commutata. Neque infelix tamen hæc ipsa dici meretur metamorphosis, quum maxime utilis jam eadem disciplina prognata sit, qua ipsorum græcorum, eorundemque sequacium, philosophia omnis iterum caruit. Neque de tali enim scientia, quæ *solas* omnium statuum humanorum *prudentiæ regulas* traderet, nullaque vel juris naturalis, vel philosophiæ etiam moralis, capita cum iisdem simul complecteretur, quisquam illorum unquam cogitavit: unde *recentiorum* iterum philosophorum hoc inventum esse, quod ex successiva scientiarum practicarum emendatione tandem quoque enatum est, meritoque suo hodie sollicitè conservatur, & ad posteritatem propagatur, satis apparet.

§. XIIX.

Non patitur vero instituti nostri præsentis ratio, ut singula, quæ quidem pro tali politices constitutione referenda ad ejusdem ambitum jam existimemus, pluribus hic incipiamus commemorare. Fines, limitesque, scientiarum philosophicarum solum definire nobis hic est propositum, minus vero singula eorundem capita enarrare. Illud tamen silentio hic nobis præterire haud licet, quod *reliquis*, quæ ad eandem merito referantur, *capitibus* & tota *decori*, cum *naturalis*, uti nonnullis quidem appellatur, tum *politici*, strictè dicti, doctrina, ut & *ars*, si modo talis datur, *aliorum animos cognoscendi*, accenseri mea quali-

sique,
quid ad
eandem
referen-
dum sit,
ostenditur.

qualicunque sententia omnino debeant. Sub *decori* enim, uti vocant, *naturalis* nomine aliis sic dicta *officia humanitatis* inprimis comprehenduntur: ad quæ quum jure, stricte proprieque tali, nulla ratione obligemur, nulla quoque alia nobis in his talibus incumbit agendi necessitas, quam quæ ex illis *prudentiæ* regulis, quibus *favorem*, & *benevolentiam*, aliorum quocunque modo parare nobis jubemur, fluit. Quod *politicum* vero plerique fere omnes hodie vocant *decorum*, illud *consuetudine* sola, *usuque* vivendi, regulis justis & honestis non adverso, maximam partem nititur: circa quod adeo non minus, quando inter homines, nimis forsitan illius tenaces, vivimus, necesse est, ut ne ab eodem nimium recedamus, nisi illorum, qui his sæpe rebus plus, quam par erat, tribuunt, risui, contemptui, cavillisque, nos velimus exponere. Consuetudini ergo, hominumque, inter quos vivendum nobis est, moribus cedere, modo justis, honestisque, regulis isthæc non adversentur, prudentia omnino suadet; adeoque & de hoc decori genere, præter alia, recte hic exponitur, neque opus adeo est, peculiarem, quæ de utroque isto tradat, disciplinam, uti nonnullis quidem hic iterum placet, fabricari. Idem vero judicandum etiam esse existimaverim de pervulgata ista, multisque tantopere celebrata, *hominum animos pernoscenti arte*, quam *modum* tradere volunt, quo *latentes* hominum *propensiones* in apicem quasi possimus producere, quamque adeo maximam etiam, hoc ipso, vitæ humanæ utilitatem præstare, contendunt. Etenim ponamus hic omne, quod ab illis, qui tantopere hac arte gloriantur, præstruitur; ponamus, posse hominum propensiones, maxime latentes, quod certo quodam modo neque nos, fieri posse, omnino negamus, satis expiscari, regulasque tandem, quæ huic quidem fini inserviant, in formam artis quodammodo redigi; quem, quæso, tota hæc doctrina alium nobis præstabit usum, quam ut sic *aliis*, nobiscum simul in mundo viventibus, hominibus *prudenter*, ubi opus est, *uti*, sicque & commoda nostra promovere, incommoda vero qualicunque declinare, eo feliciter discamus? Totum ergo, quantum hoc artificium est, ad *prudentiæ* iterum *regulas* spectat, adeoque & ad reliquum harum ambitum; hoc est, ad

doctrinam politicam, commode iterum refertur. Quid enim in particulas minutas secare necesse est, quæ ad unum, idemque, corpus, ipso affinitatis, quæ sola diversarum disciplinarum fundamentum est, jure pertinent? Talis novas semper, citra necessitatem omnem, disciplinas condendi pruritus, quem multis recentiorum communem esse deprehendimus, nescio quid vanitatis, & inanis aucupii gloriæ, ut ne vilius quid dicam, habere mihi videtur, à quo tamen omni, qui veritati litant, abesse merito longe oportebat.

§. XIX.

num philosophiam quam præcæ universalem admittenda sit, discutitur.

Num eodem vero vitio laborent, qui indicatis hæctenus philosophiæ practicæ partibus *aliam* quandam adhuc adjiciunt, quam *philosophiam practicam universalem* vocant, & juri suo naturali *ethico*, atque *politico*, non minus, quam *philosophiæ suæ morali*, seu *ethicæ*, adhuc opponunt, haud equidem dixerim: neque multum etiam ad rem ipsam idem fecerit. Hoc tamen dissimulare mihi vix licet, mire perplexam, & intricatam, illam totam philosophiam practicam tractandi rationem, quæ ex repetita modo ejusdem in jus naturæ *ethicum*, & *politicum*, ipsamque philosophiam *moralem* porro, seu *ethicam*, partitione jam oritur, multo hæc ipsa addita philosophia practica universali perplexiorem adhuc reddi, & intricatiorem a). Mischentur enim sic quadrata rotundis, & quæ adunum eundemque locum, si finis esset habita ratio, referenda erant, longe à se invicem spatio sejunguntur; uti, quæ toto, contra, quod ajunt, coelo diversa sunt, invita, & reclamante, rerum ipsarum natura, obrorto quasi collo inter se copulantur. Ipsa sigillatim illa, cujus mentionem hic facimus, *philosophia practica universalis rerum*, & argumentorum, ad *philosophiam moralem*, *jurisprudentiam naturalem*, & *politicam*, longe rectius ablegandum, mira mixtura est: quum in *theoretica* ejusdem, uti vocatur, parte de *obligatione & lege naturali*, de *Deo*, *legis naturalis autore*, de *penis & præmiis*, de *virtute* porro *vitio*, de *beatitudine*, seu *felicitate*

a) vid. de hac philos. pract. universal. THVMGII *institutiones philosophiæ Wolff. tom. posterior.* statim sub initium, & quæ p. 4. §. 8. sigillatim adhuc de eadem monet.

tate hominis, & de conscientia; in practica vero de modo perveniendi ad summum bonum, seu felicitatem terrestrem, de custodia conscientie, & de conjectandis hominum moribus, separatis capitibus agatur: quæ omnia tamen, mirum, quantum diversa à se invicem argumenta sint, quæ in unum hic compinguntur corpus, quilibet facile intelligit. Neque vero illa, quid tota illa philosophia practica universalis esse proprie debeat, legenti facile apparet; nisi quis, *metaphysicam* quasi quandam *practicam*, quæ notiones omnibus disciplinis practicis communes tradat, esse eandem debere, forsitan velit contendere. Neque opus tamen tali scientia esse, per se satis patet, neque vel ab ipsis ejusdem patronis, & parentibus, eandem hoc quidem modo tractari, vel ex solo capitum facto modo indicio jam satis liquet. Hoc vero, quo eandem jam indicavimus, modo constructa quum *confundendis* magis, quam *juste deserviendis*, practicarum philosophiæ disciplinarum limitibus inserviat; tuto nos etiam eadem carere posse, immo merito potius suo debere, persuasi omnino sumus.

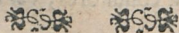
§. XX.

Scopo ergo nostro, qui nobis quidem præfixus fuit, satis nos jam *conclusio* fecisse existimamus, quando de singulis philosophiæ, qualis & hodie *differtationis.* est, & esse merito debet, partibus animi nostri sensa libere hic exposuimus. Quibus usu ipso compertum jam est, *ordine*, quod in proverbium fere jam abiit, sæpe *perveniri*, quo non datur ire labore, quibusve adeo alicujus etiam momenti res videretur esse, ut in philosophia quoque ipsa de justa singulari scientias tractandi ratione solliciti simus; illis nec inanis nostra, quam quidem navavimus, videbitur opera, nec nimia, quam ad constituendos scientiarum philosophicarum limites requirimus, solertia. Reliquis, qui hæc vel non curant, vel non capiunt, uti hæc scribere nolui, sic nec placere hoc labore meo velim. Ipse vero, experientia edoctus, satis jam didici, quantum ad singularum scientiarum philosophicarum & evidentiam, & quoad fieri ejus potest, certitudinem quoque, momenti afferat, ad veras suas, propriasque, non solum in singulari disciplinis sedes omnia revocasse, sed suo etiam in singulari ordine quælibet collocasse. Neque inter futuros, vel systematum philosophicorum conditores, vel alios etiam argumentorum *singu-*

singularium scriptores, sperandum prius majorem, quam qui adhuc datur, in doctrinis philosophicis consensum esse, persuasissimus sum, quam de ipsis disciplinarum philosophicarum limitibus, indeque pendente & objectorum earundem, & aliarum quarundam conclusionum, accurata determinatione, magis inter eosdem convenerit. Nec scribendorum etiam *novorum systematum philosophicorum finis* prius futurus erit, quam his ipsis *certus*, & ab omni, si fieri poterit, posteritate servandus, *modus* statutus fuerit. Fixis vero semel scientiarum limitibus, constitutisque singularum determinatis objectis, suoque quibuslibet ordine naturali collocatis, nova condendi systemata labore superfedere posterius poterunt, eoque majori adeo cura in *singulis* scientiarum *argumentis* perquirendis elaborare. Aut hac enim via *uniformis* magis philosophiæ omni aliquando est inducenda *facies*, aut de salutari adeo effectu plane erit desperandum. Quanta olim enim, in plerorumque *aristotelicorum* scriptis, methodi, ordinisque, intuitu erat consensus; tantus, contra, ex quo *eclectica* philosophandi ratio invaluit, ejusdem intuitu inter philosophos hodie est dissensus: adeo, ut, qui ab anius perlustratione systematis ad aliud quoddam se accingit, in *novum* quasi orbem delatus sibi esse videatur. Sæpe enim vix *eandem*, quam ab *alio* jam pertractatam quis legit, scientiam manibus suis se terere iterum, sciret, nisi *nominis* utrobique *paritas* certiorum ipsum ea de re redderet: id quod omne vero ex uno, & solo, illo, cui obviam hic ire allaboravimus, vitio oritur. Quodsi majorem ergo ab his monitis nostris sperare nobis olim in tractanda philosophia liceret consensum; satis magnam illud laboris, hic à nobis impensam, judicarem esse pretium.

COROLLARIA DEFENDENTIS.

1. *Neque essentia corporis in extensione, neque spiritus in cogitatione, poni cum Cartesio potest.*
2. *Hic mundus non est optimus.*
3. *Temperamenta corporis, qualia à doctoribus moralibus plerumque describuntur, nec dantur, nec in propensiones moresque hominum influunt.*
4. *Nulla dantur principia connata, neque theoretica, neque practica.*



Göttingen, Diss., 1737

ULB Halle

3

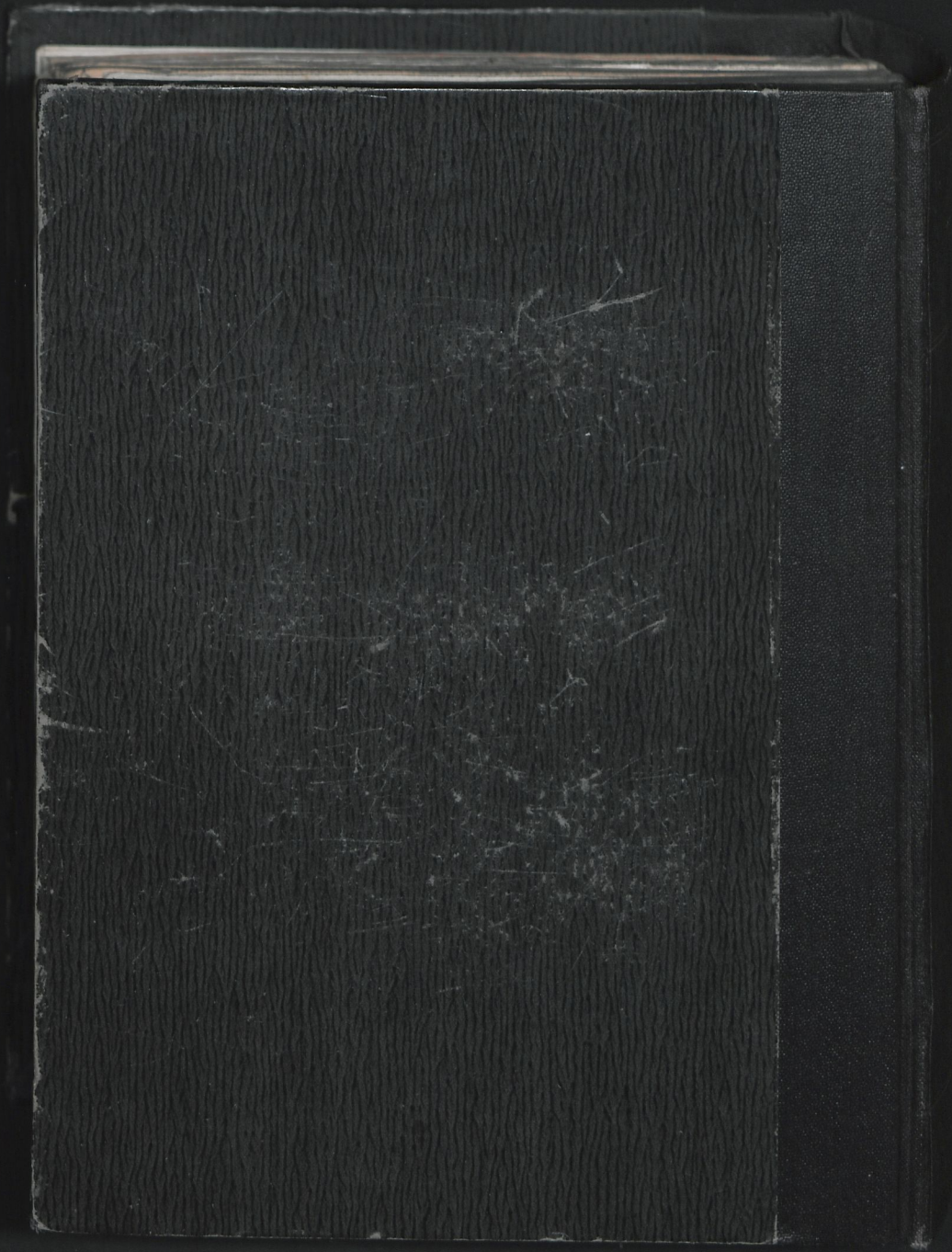
004 349 628

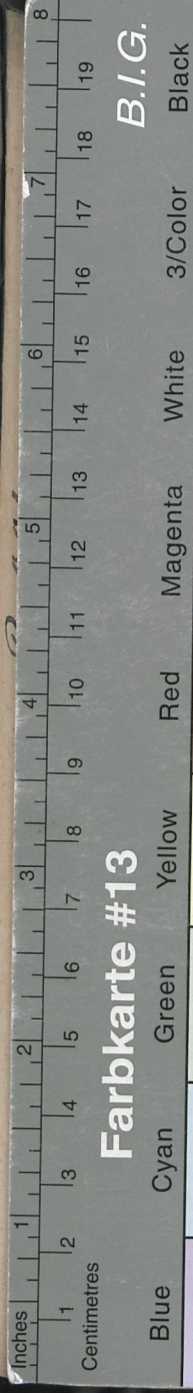


f
sb

1077







Farbkarte #13

B.I.G.

Q. F. F. Q. S.

1737, 8

8

IO PHILOSOPHICA,
DE

INIENDIS
CIENTIARVM
OPHICARVM
MITIBVS,

OSTERIOR,

QVAM

A GEORGIA-AVGVSTA,

PRÆSIDE

TIANO HOLLMANNO

ET MET. P. P. O.

Jun. A. MDCCXXXVII.

TORIO PHILOSOPHICO

DEFENDET

ERARD. SCHMAVSS,

PSIENSIS,

T THEOL. CVLTOR.

Göttinge

Joh. Frider. Hageri.

